

Typologie kontextů substantivních frází s neurčitým determinátorem *nějaký*

Práce si klade za cíl „popsat, v jakých kontextech a s jakými inferencemi je výraz *nějaký* používán, na základě korpusového materiálu“ (str. 9). Tato výzkumná otázka je koncepčně smysluplná, navazuje na existující odbornou literaturu a doposud na ni chybí uspokojivá odpověď. Pomocí důkladné sémantické a pragmatické analýzy téměř 500 výskytů determinátoru *nějaký* v českých beletristických textech dochází autor k závěru, že indefinitum *nějaký* je ve většině případů asociováno s explicitní kontextovou licencí, resp. s výrazem, na němž je nominální fráze determinovaná výrazem *nějaký* referenčně závislá. V případech, kdy explicitní licencující výraz chybí, je indefinitum asociováno s pragmatickou inferencí – povětšinou inferencí ignorance (zpravidla neznalosti identity referenta). I přes obecně vysokou frekvenci výskytu indefinita *nějaký* tak nelze usuzovat na sémantickou vyprázdněnost tohoto výrazu. Výraz *nějaký* tak spadá do kategorie tzv. závislých indefinit – indefinit, jejichž úkolem není pouze vyjádřit existenci entity, nýbrž také relativizovat tuto existenci (primárně) k epistemickému stavu mluvčího či jiného – případně v textu vyjádřeného – proživitele. Autorova zjištění jsou nová, netriviální a hodnotná pro další vědecké bádání.

1 Koncepce práce – A

Práce má jasně formulovaný cíl, resp. výzkumnou otázku („[V] jakých kontextech a s jakými inferencemi je výraz *nějaký* používán[?]“ str. 9). Není primárně zaměřena na testování konkrétní hypotézy, příp. hypotéz, což ovšem nelze brát jako zásadní nedostatek, neboť existující práce o výrazu *nějaký* neposkytují dostatečný teoretický základ pro formulaci testovatelných hypotéz. Práce je tedy primárně koncipována jako explorativní. Autor se inspirovuje existujícími klasifikacemi významů neurčitých nominálních frází v češtině (Hlavsa, Adamec, Perissutti, Pergler), nesnaží se však přímo adaptovat pro účely sémantické korpusové anotace. Namísto toho volí mnohem podrobnější přístup k anotaci, založený na předpokladu Farkas(ové), že reference indefinit bývá často relativizována k modálním či kvantifikačním výrazům vyskytujícím se ve větě. V české lingvistické tradici se tato koncepce nejvíce blíží Adamcově (1980) „podmíněně singulativní“ referenci. Tento typ reference u NP s determinátorem *nějaký* se ve výsledku ukazuje jako velmi častý, ne-li nejčastější, ačkoliv pro něj některé klasifikace (např. Hlavsa) nemají jasně vymezený typ a oscilují v těchto případech mezi referencí singulativní a generickou. Klíčové termíny (specifická, sémantický dosah, modalita, pragmatické implikace atd.) nejsou většinou definovány formálně (intenzionálně), nýbrž na základě příkladů (extenzionálně), což vnímám – zejména vzhledem ke komplexitě tématu – jako dostačující. Jen podotýkám, že v některých případech příklady ilustrující klíčové pojmy chybí či nejsou příliš jasné. Například klíčový koncept závislosti indefinita na licencujícím výrazu („licencoru“) není úplně dobře vysvětlen / ilustrován a čtenář získává lepší představu o jeho významu jen pomalu, na základě množství příkladů.

Práce je uspořádána přehledně – jasně směřuje od formulování cíle práce, přes kritickou reflexi existujících přístupů k indefinitům, formulování vlastního pojetí, popis metody vlastního výzkumu, až k představení výsledků a závěrů z nich plynoucích. Jedinou mou výtkou k uspořádání je, že klíčová sémantická anotace je uvozena v kapitole 3 (*Naše pojetí – teorie licencí a licencorů*), aniž by bylo explicitně poznamenáno, že se jedná nejen o teorii, nýbrž také – a především – o klasifikaci, která je podkladem pro anotaci. Z toho hlediska bychom ji očekávali spíše v metodologické kapitole.

Přes dílčí nedostatky celkově hodnotím koncepci jako zdařilou, přičemž oceňuji zejména autorův kreativní přístup k teoriím indefinit. Navzdory komplexitě tématu a značné neustálenosti klíčových pojmů napříč jednotlivými přístupy se autorovi podařilo syntetizovat důležité aspekty teorií a vytvořit podrobnou klasifikaci licencujících kontextů, která se projevila jako užitečná pro autorův korpusový přístup.

2 Metodologie a zpracování dat – A

Autor přistupuje ke své výzkumné otázce skrze důkladnou analýzu téměř 500 výskytů výrazu *nějaký*. Jako materiál byla zvolena současná beletrie – volba, kterou autor v textu velmi dobře opodstatňuje. Každý výskyt byl anotován z hlediska množství formálních a sémantických rysů. Klíčovou a nejhluběji diskutovanou anotací je v souladu s hlavním cílem práce druh licence. Jednotlivé anotace jsou zevrubně vysvětleny a ilustrovány. Díky detailně vysvětlované anotaci licencí má práce až povahu kvalitativní studie. Poukazuje to však na fakt, že autor věnoval anotaci velkou pozornost a na mnohých příkladech je vidět, že se nenechal „zmást“ přítomností zdánlivého a na první pohled pravděpodobného licencoru, nýbrž zohlednil jemné sémantické a pragmatické odstíny jednotlivých případů.

Kvantitativní aspekt práce má ryze deskriptivní charakter – autor poskytuje absolutní četnosti a všímá si některých základních korelací. Za zmínku stojí zejména korelace mezi epistémickými licencory a ignorancí na jedné straně a okolnostními (ROOT) licencory a indiferencí na straně druhé. Tato korelace je známá z literatury o příbuzných, leč kvalitativně odlišných jevů (konkrétně jde např. o sémantiku volných vztahných vět), což poskytuje určitou kredibilitu autorově anotaci, a to tím víc, že autor si tohoto faktu nemohl být vědom, neboť dané jevy jdou daleko nad rámec autorova výzkumného záměru.

S přihlédnutím k explorativnímu přístupu k výzkumné otázce (viz výše) a k detailnímu přístupu k licencujícím výrazům považují zvolenou metodologii nejen za adekvátní, nýbrž za velmi užitečnou a plodnou. Vzhledem k absenci korpusově testovatelných hypotéz by důkladnější kvantitativní analýza neměla velký smysl. Práce je tak cenná zejména svým hloubkovým kvalitativním pohledem a respektem k rozmanitosti korpusového materiálu. Pozorované kvantitativní tendence a korelace lze tak brát jako užitečný odrazový můstek pro hlubší kvantitativní studii.

Mou jedinou výraznější výtka je nejasnost ve zvoleném subkorpusu. Autor totiž na jednu stranu tvrdí, že základem pro analýzu byl korpus SYN2020, který obsahuje texty z let 2015–2019 (podle <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2020>), a na druhou stranu tvrdí, že zkoumal beletrii z let 1999–2019. Autorovy výsledky a závěry jsou však platné nehledě na to, byla-li použita beletrie z posledních pěti či dvaceti let.

3 Práce s odbornou literaturou – A

Autor se dostatečně obeznámil s klíčovou českou literaturou k tématu a také s vybranou relevantní zahraniční literaturou. S literaturou nepracuje mechanicky a prostě výčtově, nýbrž ji vzájemně usouvzážňuje, zasazuje do širšího kontextu a především kreativně využívá pro svou vlastní (teoretickou) koncepci. Autor se vyvarovává encyklopedického přístupu k tématu, záměrně se zaměřuje na relevantní aspekty citované literatury. Dostatečně se také věnuje vlastnímu (teoretickému) pojetí, založenému na Farkasové koncepci závislých indefinit. Parafráze jsou věcně správné a kde je třeba, jsou citovány celé věty či pasáže. Všechny citované pasáže jsou řádně označeny.

4 Formální úroveň práce – B

Práce má náležitý rozsah (58 stran) a obsahuje všechny požadované části (titulní stranu, prohlášení, abstrakt v češtině i angličtině, klíčová slova, obsah, literaturu a zdroje a konečně i datovou přílohu obsahující analyzovaná data). Práce je psána kultivovanou češtinou, vyjadřování je povětšinou jasné. Vytknout lze občasné nepříliš promyšlená organizace textu v rámci jednotlivých kapitol a různé (vesměs drobné) stylistické, typografické, pravopisné, lexikální a místy i gramatické chyby. Níže uvádím několik příkladů:

- Neobratná formulace:
  - „subjekt, skrze kterého probíhá daná nevědomost“ (str. 15)
- Nejasná větná struktura:

- „Takové změny čítají např. jemnější rozlišení příslovečných určení nebo **formálněji založení přístup**, oproti jednoduššímu založení slovnědruhového [...]“ (str. 25; můj důraz)
- Chybně zvolené slovo:
  - „rozpoložení“ namísto „rozložení“ či „distribuce“ (str. 29)
- Překlep:
  - „Podoba takové ignorance s může lišit“ (str. 34)
- Neustálený způsob reference ke zkoumanému jazykovému materiálu – většinou je užíváno kurzívy, někdy však i uvozovek. Není zcela jasné, jestli je v tom záměr, nebo se jedná o nedůslednost.

Výše zmíněné a další podobné formální nedostatky místy komplikují četbu.

Celkové hodnocení – A

Bakalářská práce Matěje Mrštného splňuje požadavky kladené na tento typ závěrečných prací a doporučuji ji proto k obhajobě s navrhovaným hodnocením **výborně**.

Otázky k obhajobě

Na str. 40–41 autor píše: „V kategorii EPIST-Q zabírají signifikantní počet výskytů příklady s existenčním slovesem *mít*, což je přibližně 32 % celé kategorie. Kolokaci *nějaký s mít* považujeme za specifikum zjišťovacích otázek.“ K tomuto zjištění bych rád položil následující otázky:

- Máte informace o tom, jak často se *mít* vyskytuje mimo otázkový kontext?
- Máte nějaké vysvětlení, proč by právě tato (pro mě poněkud překvapivá) kolokace měla existovat?
- Za jak pravděpodobnou považujete možnost, že otázkový kontext sám o sobě licenci neposkytuje a že skutečným licencorem je v těchto případech existenční *mít*? Napadá vás, jakým způsobem by tato možnost šla prověřit či vyloučit?

V literatuře se často hovoří o individuální (příp. singulativní) vs. generické referenci. Vy jste se pro účely vaší empirické práce rozhodl tento rozdíl neanotovat, nebo alespoň podrobně nerozebírat. Rád bych se zeptal:

- Co stálo za tímto rozhodnutím?
- Jevila se daná opozice jako nepotřebná (např. veškerá reference byla singulativní)?
- Odpovídá některá z vašich anotací systematicky tomu, co by někteří předchozí autoři označili jako generickou referenci?

V Praze 23. 8. 2021

Mgr. Radek Šimík, Ph.D. (vedoucí práce)
Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK